

EDICE
ČS. TELEVIZE
ŘADA I

R. A. BORECKIJ
PLÁNOVÁNÍ A SKLADBA
TELEVIZNÍHO PROGRAMU

28

UK P
54
STUDIJNÍ ODBOR ČS. TELEVIZE
EDIČNÍ ODDĚLENÍ

R. A. Boreckij

PLÁNOVÁNÍ A SKLADBA TELEVIZNÍHO PROGRAMU

Praha 1967

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1002115566

54H40602

P. v. 2264 /
18.3.68

15/342S

Televize se nevyjadřuje formou jednotlivých programů jako kinematografie filmem nebo divadlo - představením. V tomto ohledu má televize blíže k tisku. Jako noviny nebo časopis vytvářejí zvláštní formu, které zahrnuje materiály tematicky i žánrově odlišné, tak i televizní program tvoří reálně existující formu, jejímž prostřednictvím se televize obrací k divákům.

Zvláštní povaha televizní divácké obce, především skutečnost, že je relativně stálá, i to, že televize vstupuje přímo a systematicky do "každé domácnosti", určuje i zvláštní postup při sestavování programu. Po prvé v historii hromadných sdělovacích prostředků odhalila televize /spolu s rozhlasem/ možnost obracet se denně a plánovitě prakticky k témuž divákovi /na rozdíl od nepravidelného styku filmu, divadla a tisku s divákem a čtenářem/. A tato možnost je patrně nejsilnější a nejúčinnější vlastností televizní propagandy. Uvědomíme-li si navíc ještě "vrozenou" schopnost televize přinášet divákům obraz skutečnosti - t.j. reálný jev nebo událost ve chvíli, kdy se odehrává, - a přirozený přímý kontakt a individuální charakter bezprostředního styku "člověka na obrazovce" s divákem, pak můžeme televizi zcela oprávněně pokládat za nejdokonalejší a nejperspektivnější hromadný prostředek šíření informací a vyjadřování myšlenek ve společnosti.

Jestliže je systematický styk s divákem přirozenou vlastností televize, pak to předpokládá i systematickost televizního programu, plánovitost jeho skladby. Vydělení televizního zpravodajství /informací/ do pevného programového celku /což bylo od r.1965 i organizačně vyřešeno zřízením samostatné hlavní redakce vnitřního a zahraničního televizního zpravodajství/, ohlašuje i nový přístup k téma-

tickým blokům vysílání. Má-li se program osvobodit od neustálé honičky za událostmi, která často vedla k pouhému konstatování faktů, má-li se soustředit na seřizování zevšeobecnování a vyvozování závěrů, musí se uzlové problémy současnosti postupně rozvíjet do hloubky i do šíře. Program se proto stává "cyklickým", jeho základní vlastností je vnitřní souvislost každého cyklu /"Vysílá Mládí", "Vědění", "Obrazovka velké chemie"/.

Zároveň znatelně vzrůstá i úloha perspektivního plánování. Tématický perspektivní plán, sestavovaný na rok /nebo na sezónu, přičemž se samostatně plánují dvě sezóny, září-květen a červen-srpen/, vzniká shrnutím a koordinací plánů hlavních redakcí. Po schválení redakční radou stává se tento plán zákonem pro organizaci veškeré tvorby, ideově tématickou základnou, která určuje hlavní směry televizní propagandy a v maximální míře realizuje v každodenním programu její společenskou funkci.

Perspektivní plán tvoří tedy základ a předpoklad plánu kalendářního, sestavovaného podle vysílacího schématu.

Jednotlivé pořady připravené v redakcích tvoří vlastně jen stavební materiál, jsou to jakési "cihly" budoucího programu. Stavební projekt, jakousi maketu budoucího programu, tvoří vysílací schéma. V současné době zůstává jednotkou programového plánování týden. To znamená, že se vždy týdnem končí a pak znovu opakují základní programové tématické cykly, obracejí se k jednotlivým kategoriím diváků: pro zemědělce, populárně vědecké, sportovní atd. Proto je i vysílací schéma týdenní. Základní stálé rubriky a bloky^{x/} jsou rozděleny do jednotlivých dnů a uvnitř každého dne jsou jim přiděleny určité hodiny a minuty, na příklad: vždy ve čtvrtek v 21,30 - "Štafeta novinek",

vždy v pondělí ve 22,30 - "Branky, body, vteřiny", vždy v sobotu v 18,00 - "Vědění" atd. Kromě toho stanoví schéma pravidelný vysílací čas, který se dává k dispozici každé redakci /na př. vždy v pondělí v 19,00 je premiéra hlavní redakce literárně-dramatického vysílání/. Tak má "stavební projekt" dvojí úlohu: za prvé organizuje činnost redakcí a realizačních složek /rozdělení času pro zkoušky a vysílání ve studiích, zaměstnanost pomocných dílen, pravidelný rytmus laboratorních prací atd./, za druhé organizuje diváky, seskupuje je podle zájmu a učí je disciplíně při sledování televize, což je obzvláště důležité v době, kdy rozsah vysílání stále vzrůstá a rozvíjí se vysílání na několika programech.

x/ Jak se zvyšuje rozsah vysílání a prohlubuje tématická diferenciaci, můžeme pozorovat postupný přechod od plánování a skladby podle rubrik k rozsáhlejším formám - blokům. To jsou programové celky spojené buď tématem /"Vědění", "Panoráma umění"/, nebo adresované skupině diváků podle věku /"Mládí"/ nebo podle bydliště /"Moskva a Moskvané"/.

Blok je forma uspořádání materiálu, která má budoucnost, protože předpokládá zřetelné rozvrstvení diváků podle zájmu, a tím zvyšuje účinnost televizní propagandy. Na druhé straně, stane-li se blok nejužívanějším prvkem programového plánování, unifikuje "stavbu" programu, zvláště pak jednotnou skladbu vysílání na několika programech.

šesti sloupců/. Kromě toho není skladba novinového čísla závazná pro čtenáře, který si přece sám skladbu tvoří a velice často nezačíná prvním sloupcem a úvodníkem.

Vztah obrazovky a diváka je v tomto směru zcela jiný. Z tohoto vztahu a ze skutečnosti, že televize je prostředek vizuálního působení, vyrůstá složitý problém televizní programové skladby, která má aktivně působit na diváky a pružně i cílevědomě řídit jejich vnímání.

Principy a metody skladby televizního programu

Jestliže tvoří časovou jednotku plánování v televizi týden /v některých studiích pak dekáda nebo dokonce měsíc/, jednotku skladby programu, t.j. stálou programovou bunku vycházející ze schématu tvoří den. Přesněji vyjádřeno: z hlediska výroby zůstává relativně definitivním cyklem, opakujícím pravidelně základní složky programu, týden. Pro diváky však byl a vždy bude vysílací jednotkou den /stejně jako v novinách číslo/, z něhož si divák může vybrat tu část, která ho zajímá.

V roce 1955 začala v SSSR přecházet velká studia všeobecně na denní pravidelné vysílání. Zároveň se neustále zvyšoval jeho rozsah a nejprve Ústřední studio a pak i některá studia v jednotlivých republikách začala vysílat dva nebo i více programů. Tendence zvyšovat rozsah a počet programů není ukončena ani za deset let. V roce 1967 /x/ dojde zřejmě ke kvalitativnímu skoku v rozvoji televize, kdy jednotlivé

x/ V roce 1967, k 50.výročí sovětské vlády, zahájí činnost velké televizní středisko v Ostankinu, které má vysílat denně 33 hodin na pěti černobílých a jednom barevném programu. Kapacita Vsesvazového televizního střediska bude tvořit 50 hodin denně /Šabolovka - 13 hodin, Tel.divadlo - 4 hodiny/.

kvantitativní přírůstky /rozvoj retranslační sítě, vytvoření mohutné technické základny, zvládnutí nové techniky/ umožní vznik jednotného všesvazového víceprogramového vysílání. A tu se nezbytně octne na pořadu dne otázka kompozice tohoto vysílání. Tato otázka má dvě stránky: týká se jak vnitřní skladby jednotlivého programu, tak souhrnné skladby tří nebo čtyř paralelně, ve stejnou dobu vysílaných programů. Tady už žádná analogie s tiskem neexistuje. Vznikne situace, která nemá zatím v praxi světové televize obdoby.

x x x

V televizní skladbě se objevuje vedle prostorové charakteristiky /noviny - sloupec, televize - obrazovka; noviny - slovní symbolika, televize - realita optických a akustických obrazů/ cosi kvalitativně nového - charakteristika časová. Skladba televizního programu je tedy vždy prostorově časová, protože program tvoří relativně nepřetržitý, přesně časově ohraničený proud postupně se střídajících materiálů s různým tématem a různého žánru. A hned při jeho formování je možno určit některé zákonitosti, které musí televizní novinář znát.

Už jsme se zmínili o tom, že jednotkou plánování /tj. periodicky se opakujícím programovým cyklem/ je v televizi týden. Ve většině evropských zemí, kde televize dosáhla poměrně vysoké úrovně, rovná se týden 50 - 80 vysílacím hodinám.x/

x/ V USA vysílají velké společnosti 15-20 hodin denně. Na př. stanice WTOP /patřící společnosti CBS/ vysílá od 6,50 do 2,45. V evropských zemích máme na mysli zpravidla základní vysílání na jednom programu. Maximální rozsah vysílání, 75 - 80 hod. týdně, má televize NDR, BBC, ORTF.

Pro diváka, jak jsme se už zmínili, byl a vždy bude programovou jednotkou den. Právě ve skladbě denního programu se projevuje profesionální úroveň jednotlivých studií.

Jaké požadavky musí program vysílacího dne splňovat?

Jě to především tématická rozmanitost, která odpovídá hlavním kategoriím diváků. Za druhé pak žánrová pestrost uvnitř programu. Za třetí, co nejširší využití výrazových možností televize. Za čtvrté, vzhledem k tomu, že program tvoří poměrně uzavřenou formu vysílání, zachování vnitřních proporcí, pokud se týče tempa a rytmu.

Jak se podílejí jednotlivé části programu na denním vysílání /ve všední den, v sobotu a v neděli/ v různých stanicích, ukazuje tabulka č.2. Můžeme si snadno všimnout, že přes stejný společenský a ekonomický systém projevuje americká a evropská televize různé tendence. Hlavním charakteristickým rysem programu největší televizní velmoci, stanic USA, je malé procento vzdělávacích a kulturních programů a značný podíl pořadů zábavných.

Zároveň tabulka ukazuje, jak důležité místo v programu pátří informaci a publicistice. Mimochodem poznamenávám, že během posledních pěti až sedmi let téměř všude vzrostl jejich podíl z 5-8% na 15-25% vysílacího času.

Charakteristika denního programu v procentech dává pouze obecnou představu o souhrnu hlavních druhů programu a umožňuje poznání základních tendencí v programové politice jednotlivých států, televizních společností a studií. Chceme-li se podrobně seznámit

s principy a metodami skladby, musíme se blíže podívat na jeden programový den, pokud možno nejtypičtější pro dané studio.

Úterý 1. prosince 1964 byl zcela obyčejný den, v němž se nestalo nic neočekávaného a nic pozoruhodného, co by mohlo mít vliv na skladbu programu. Srovnání programu tří studií, SSSR, NDR a Polska, uvádíme v tabulce č. 3.

Až se později budeme zabývat konkrétními metodami a postupy při skladbě programu, vrátíme se ještě k analýze této tabulky. Nyní si všimneme jen toho, co je jasné na první pohled. Především tedy počet programů ve vysílání. Zde je v čele berlínské studio, které má 22 pořadů za necelých 11 hodin vysílání, to znamená, jeden pořad trvá méně než půl hodiny, tedy 0,5 hodiny, v Polsku něco přes půl hodiny, v SSSR - 0,8 hodiny. Přitom je nápadné, že nezávisle na vnitřním relativním časovém poměru /rytmu/ tvoří i absolutní počet pořadů v denním programu televize NDR v našem případě 22, v průběhu celé sezóny minimálně 19.

Za druhé si všimneme základních skladebních prvků - rubrik /bloků/. I zde je televize NDR na prvním místě, což svědčí o nejprofesionálnější skladbě. /NDR - 14 rubrik, Polsko 6, SSSR 4/.

Půjdeme-li ještě více do hloubky, musíme si, za třetí, všimnout **t é m a t i c k é d i f e r e n c i a c e** programu. A opět vede berlínské studio: informace, publicistika, dětské, mládežnické, ženské, vzdělávací, sportovní a zábavné pořady. Program je složen zřejmě tak, aby zaujal **c e l o u** diváckou obec.

Tabulka č. 2

Druh programu	V procentech k dennímu objemu											
	ve všední dny				v sobotu				v neděli			
	USA	Anglie	Francie	Itálie	USA	Anglie	Francie	Itálie	USA	Anglie	Francie	Itálie
1. Zpravodajství, dokument, kronika, publicistika, sport	10,6	42	41	15	5	41,3	35	25	45,1 ²⁾	9	16	57 ²⁾
2. Dětské	15,6	8	7	9	18,1	3	-	-	8,0	2	-	10
3. Zmišedánské	-	-	-	-	-	-	-	-	2,9	-	-	-
4. Zábava (estráda, soutěž, hra, film)	58,3	19	24	27	39,2	48	31	11	29,8	65	98	20
5. Film	15	-	-	-	36,2	-	-	-	9,5	-	-	-
6. Náběž. pořady	1,5	-	-	-	1,3	-	-	2	11,4	18	15	10
7. Osvěta, výuka, výchova	-	26	12	50 ³⁾	-	-	15	50 ³⁾	-	5	7	-

Srovnávací tabulka skladby vysílání dne podle druhů programu 1)

1) USA - stanice WTGP společnosti CBS; Anglie - BBC; Francie - ORTF; Itálie - RAI, národní program.

2) Přes polovinu tohoto času tvoří sport.

3) Třetinu tvoří sport, další část kronika a publicistika.

4) Pro Anglii, Francii a Itálii nejsou k dispozici zvláštní údaje.

5) Převážně pořady "Telescuoly", kterou vysílá RAI denně 8,35-12,40.

Program televize SSSR (první se širokým okruhem, Moskva), NDR (Berlín), Polské lidové republiky (Varšava) - v úterý 1. prosince 1954

poř. čís.	NDR - 10,5 hod.	poř. čís.	SSSR - 8 hod.	poř. čís.	PLR - 7,5 hod.
1	5,30 - rady lékaře	1	12,00 - "Záhady vesmíru" - pro mládež, 1. kolo olympiády astronomů, repríza	1	16,45 - Varš. tel. magazín
2	10,00 - Aktuální kamera	2	17,00 - "Mladí přátelé" - koncert pro mládež školky z Leningradu	2	17,00 - Poslední zprávy
3	10,20 - Ve středu pozornosti (politický magazín)	3	17,45 - Tel. noviny	3	17,05 - "Letadlo", tel. film
4	10,30 - "Černý kanál" (kontrapropagandistický pořad)	4	18,00 - "Afrika hledí do budoucnosti"	4	17,20 - "Podvečerní"
5	10,50 - "Pro přátele filmů" (o francouzské kinematografii)	5	18,30 - "V jednom z nejstarších evr. universit" (TS Vilnius)	5	17,30 - Koncert rozbí. orch. NDR
6	12,05 - "Živí a mrtví" (román a film)	6	19,00 - Gogol "hráči" - tel. hra, repríza	6	18,20 - "Tanec a ly" (pro mládež)
7	16,15 - školské vysílání "Tam, kde přelily kanály pouště" - o středověkých republikách SSSR			7	18,30 - "Kolečko a vřítek" (soutěž)
8	17,00 - pořad pro děti od 5 let (písně, tance, pohádky)				
9	ohlášení programů				
10	18,15 - Tel. akademie (23. pořad cyklu)				
11	18,40 - Tel. reklama				
12	18,50 - "Sandmännchen" - pohádka na dobrou noc				
13	19,00 - "Městečko, zvěšenosti - a co dělá" (reportáž)				
14	19,20 - předpověď počasí				
15	19,30 - Aktuální kamera				
16	19,50 - Ve středu pozornosti (politický magazín)				
17	20,00 - "Dokudá nebo nic" (2. díl det. tel. filmu NDR)				
18	21,05 - "Magazin pro vás" (pro ženy, pořad G. Matzke)	7	20,30 - "Zornavi" (pop. vědecký pořad)	8	19,20 - "Horniči" (public.)
19	21,45 - Belgická sufla (uněi. program)	8	21,05 - Koncert instr. hudby (Leningr.)	9	19,30 - "Dobrou noc, děti"
20	22,05 - Aktuální kamera	5	21,30 - Televizní noviny	10	20,00 - Nopinsky dne
21	22,15 - Velcí koncert	10	22,00 - "Literární úterek"	11	20,30 - "Čas tady" (film USA)
22	sportovní magazín (po skončení koncertu)			12	21,10 - mezinárodní komentář
				13	22,30 - Poslední zprávy
				14	22,40 - veřejní koncert

Tabulka č. 1.

Za čtvrté si můžeme všimnout i toho, jak se využívá v denním programu uměleckých výrazových prostředků. V programu NDR je zastoupena "živá" televize /reportáž/ i televizní film, vysílání ze studia a složitě syntetické formy. V programu druhých dvou zemí se těchto prostředků také využívá, ale přece jen skromněji a s menší pestrostí.

Konečně za páté, **r o z m a n i t o s t** žánrů, která je jednou z nezákladnějších vlastností programu. Zde je tendence jednotná. Všechna tři studia se snaží ukázat divákům různé formy publicistického i estetického pohledu na život, které jsou televizi dostupné. Přesto však náleží palma vítězství opět berlínskému studiu. Zde už nejde o množství, o bohatství, které může být i klamné, nýbrž o absolutní samostatnost, téměř stoprocentní "televiznost" programu. Ze 22 pořadů je 18 vlastních a ani jeden není přenesen na obrazovku v hotové, "nedotčené" formě. Polská televize ze 14 pořadů převzala 2 od filmu, ve 3 případech šlo o přenos. V SSSR z 10 pořadů byly 2 reprízy, 3 přenosy.

Vraťme se nyní k samotné skladbě televizního programu a pokusme se osvětlit její základní a charakteristické rysy.

Celý proces skladby jednotlivého /a nespécializovaného/ programu začíná jako v novinách, rozložením materiálu podle společenského a politického významu. **V ý z n a m o v á** skladba /t.j. rozložení materiálu podle obsahu/ tvoří při sestavování konkrétního programu první stupeň. Aktuální zpravodajství a publicistický úvodník, spojující den s epochou, zahajují denní program, obvykle ve večerních hodinách, pro širokou diváckou obec, což je zvykem ve všech televizích.

Nepřetržitá posloupnost programu nás vede k tomu, že musíme počítat s psychofyziologickými zvláštnostmi vnímání se strany televizního diváka. Proud informací přicházející s obrazovky se neustále zvětšuje. Proto je třeba se zamýšlet nad hranicí schopnosti vnímat, nad optimální dobou, po kterou je možno program sledovat, nad organizací a výchovou k disciplíně při sledování programu. Ačkoliv se navenek zdá, že to jsou jen otázky kvantitativní, je třeba k jejich řešení přistupovat už v samém počátku skladby, když se určuje profil programu, jeho významové a ideové zaměření, když se konkrétní materiály rozmísťují podle obsahu, podle stupně důležitosti. A jestliže podle zkušeností kinematografie budeme pokládat za optimální dobu sledování televizního programu 90-120 minut /x/, jestliže připočteme přirozený pokles soustředění, který časem vede k rozptýlení pozornosti /stupňovanému ještě domácími podmínkami, které soustředěnost narušují/, jestliže vezmeme v úvahu poznatky experimentální psychologie, které učí, že při vnímání materiálu, který vyžaduje přemýšlení, postupně klesá aktivita vnímavosti - můžeme bez zvláštních průzkumů, zcela apriorně dojít k tomuto závěru: pořady obsahově nejzávažnější /věda a technika, ekonomika atd./ a tématicky specializované

x/ Televize dovoluje zvýšit poněkud tuto hranici, protože se sleduje v domácích podmínkách, má poněkud pomalejší rytmus montáže, přímý kontakt s divákem, značné množství relativně statických, "rozhovorových" forem. Avšak jednotlivé složky programu /umělecké formy a žánry nevyjímajíc/ nesmějí, jak stanovili experimentální metodou psychologové a sociologové, převyšovat 90 minut, přičemž publicistické a populární vědecké pořady nemají přesáhnout 30 minut, umělecké a zábavné pak 60-90 minut.

patří zpravidla na samý počátek vysílání, hned za denní zpravodajství. Další rozložení pořadů se provádí tak, aby byly postupně stále lehčí a aby se častěji střídali předmět pozornosti /to znamená stoupající dynamičnost skladby/. Tento proces se částečně podobá metodě, s níž zkušený pedagog vede lekci. Když zpozoruje, že žáci začínají být nepozorní, ihned změni směr jejich vnímání a obrátí je k novému předmětu.

Skladba podle obsahu má ještě druhou stránku: znamená i rozložení pořadů podle zaměření, podle skupin diváků, kteří sledují televizi v určitou denní dobu. Ještě nedávno, do r. 1963-64, tento faktor neexistoval. A se vzrůstajícím objemem vysílání a se zavedením několika programů bude jeho důležitost stále stoupat.

Tak na příklad vysílání v časných ranních hodinách má být věnováno celé divácké obci /na př. aktuální zpravodajství, rady lékaře, ranní gymnastika/. Pak přichází na řadu programový blok pro ženy v domácnosti /vedení domácnosti, kuchařské předpisy, pedagogické rady atd./ Později - vysílání pro žáky, kteří mají dopolední vyučování, dále - pro pracující druhé a noční směny - blok, v němž se opakují nejdůležitější pořady včerejšího večera. Večerní program má být už méně diferencován, protože večer sledují televizi prakticky všechny skupiny obyvatelstva. Ale i v něm je nutno usilovat o tématickou rozmanitost, už proto, že diváci mají různé zájmy a kromě toho nemohou sledovat televizní program nepřetržitě 5 až 6 hodin. Ke konci vysílacího dne je třeba zvyšovat počet diváků uváděním uměleckých zábavných pořadů, adresovaných - jako na počátku vysílání - celé divácké obci.

I v tomto ohledu je zajímavý způsob skladby programu berlínského studia, jak vyplývá z tabulky č.3. Je přesně rozdělena na ranní vysílání /9,50 - 13,00/, adresované především pracujícím ve druhé a třetí směně,

na dětské /16,15 - 18,00/ a večerní /18,00 - 23,30/.
Večerní vysílání může být vzorem obsahově dobře promyšlené skladby. První třetinu tvoří informace a publicistická filmová seriál, a to v nejsledovanější televizní době, ve 20,00 hod. Potom opět diferencovaný program, připravený také pro ženy, které patrně většinou odpočívají při vysílání detektivky, poslední třetina je opět určená široké divácké obci a tvoří ji lehký, zábavný a sportovní blok, který nevyžaduje napjatou pozornost a který zahrnuje tradičně i noční vydání televizních novin.

Důležitou pomůckou při sestavování televizního programu mohou být výsledky konkrétního sociologického průzkumu požadavků a vkusu diváků a popularity jednotlivých /žánrových a tématických/ součástí vysílání. Tabulka č.4, která ukazuje stupeň popularity jednotlivých programových celků, může posloužit jako cenný pomocný materiál při skladbě programu, protože vyjadřuje souhrnné mínění značného počtu diváků. /x/

Tato tabulka zachycuje ovšem požadavky a názory diváků s jinou společenskou a psychologickou orientací, než jakou nacházíme u našeho diváka. Přesto jde však o zajímavý příklad širokého, rozsáhlého a konkrétního průzkumu, který je možno považovat za "cenné průzkumy konkrétních otázek kulturního rázu", kterým se "marxistický sociolog nemůže vyhnout", jak zdůrazňuje akademik F.V.Konstantinov.

x x x

x/ V tomto případě jde přibližně o milión anglických diváků, jejichž názory zkoumalo v průběhu roku příslušné oddělení BBC.

Tabulka č.4

Souhrnné tabulka popularity jednotlivých druhů pořadů

Pop. číslo	Druh pořadu	Pořadí popul.	pohlaví	Popularity podle věku	vzdělání ^{a)}
1	Hry	1	méně populární u mužů	populární u všech věkových skupin	nezávíší na úrovni vzdělání
2	Zpravodajství	2	stejně populární	má stoupající tendenci se zvyšováním věku	nezávíší na úrovni vzdělání
3	Centripisné pořady	3	stejně populární	populární u všech věkových skupin	populární stoupá se zvyšováním se vzdělání
4	Varieté	4	trochu více populární u mužů	má trochu stoupající tendenci se zvyšováním věku	klasă se zvyšující se vzdělání
5	Sport	4	nejpopulárnější u mužů, značně méně u žen	populární u všech věkových skupin	klasă se zvyšující se vzdělání
6	Soutěžní pořady	6	méně populární u mužů	má trochu stoupající tendenci	klasă se zvyšující se vzdělání
7	Pořady o zvířatech	6	stejně populární	má trochu stoupající tendenci	klasă se zvyšující se vzdělání
8	Hrané filmy	8	trochu méně populární u mužů	má trochu stoupající tendenci	nejpopulárnější u třetí skupiny
9	AKT pořady (interview, besedy)	5	trochu více populární u mužů	má klesající tendenci s přibývajícím věkem	stoupá se zvyšující se vzdělání
10	Dokun. filmy	10	trochu více populární u mužů	má stoupající tendenci s věkem	stoupá se zvyšující se vzdělání
11	Lehká hudba, písně	11	méně populární u mužů	žádná zvláštnost se neprojeví	stoupá se zvyšující se vzdělání
12	Detektivky	12	více populární u mužů	má stoupající tendenci s věkem	nezávíší na úrovni vzdělání
13	Kostern	12	více populární u mužů	klasă se zvyšováním věku	klasă s růstem vzdělání
14	Show (estráda)	12	více populární u mužů	klasă se zvyšováním věku	klasă s růstem vzdělání
15	Náboženské pořady	15	stejně populární	nezávíší na věku	klasă s růstem vzdělání
16	Vědecké pořady	16	méně populární u mužů, vůbec nepopulární u žen	stoupá s věkem	klasă s růstem vzdělání
17	Klasická hudba	17	trochu populární u mužů, vůbec nepopulární u žen, ještě méně populární u mužů	nejméně populární u diváků nad 60 let	stoupá s růstem vzdělání
18	Opera	17	nejméně populární u žen, ještě méně populární u mužů	stejně nepopulární u všech věkových skupin	depopulární klasă s růstem vzdělání
19		18	méně populární u mužů	stejně nepopulární u všech věkových skupin	populárnost klasă s růstem vzdělání

a) 1. skupina - diváci se základním vzděláním, 2. skupina - diváci se středním vzděláním, 3. skupina - diváci s vysokoškolským vzděláním

Program však není pouze mnohotematický, nýbrž i mnohožánrový: Zpravodajská poznámka, revue estrádního typu, portrétní medailón, sportovní magazín, filmový šot, mezinárodní komentář, beseda pro zemědělce, opereta... Všechny tyto žánry - a ještě četné další - se v televizním vysílání střídají. A opět vzniká zcela přirozená otázka: jak sestavovat program se smyslem pro žánrovou rozmanitost zcela nepodobných materiálů, které se zařazují vedle sebe?

Žánrová skladba je spjata se skladbou obsahovou, je jí podmíněna. Už jsme hovořili o tom, že jedním z podstatných znaků žánru je stupeň a rozsah zevšeobecnění a uzávěrů, které ten který žánr obsahuje. Publicistika a dramatické dílo se například značně odlišují od zpravodajství rozsahem typizace, vysokým stupněm zobecnění, významností uzávěrů. Proto se vážné pořady, vyžadující asociativního myšlení, dráždící divákovu fantazii a vzbuzující silné emoce, mají zařazovat v první třetině vysílání, a to v době, kdy je může sledovat maximální počet diváků /18,30 - 20,00/. Pořady lehkého žánru, přehled zpravodajství, sportovní reportáže atd. mohou zaujmout poslední třetinu vysílání /22,00 - 23,00/.

Velice důležitý je problém návaznosti /sousedících/ pořadů, tedy významového a žánrového kontextu programu. Vzhledem k tomu, že program je do určité míry připravován pro nepřetržité sledování, jeden pořad buď tvoří pokračování /podle významu/ druhého, nebo alespoň jeho vnímání určitým způsobem zabarvuje. Sousedství programových složek prakticky nikdy nebývá neutrální, protože proces vnímání je nepřetržitý. Není-li tento faktor /t.j. nepřetržitost vnímání programu a určitá přímá, ale častěji nepřímá závislost sousedících programů, zvláště součástí programového bloku/, doceněn, znamená to nejen

UK Prof
54A

chybu v propagandistickém působení, vzniklou tím, že se nedbalo na zvláštní specifický rys televize; vede to často i k nepěkným, někdy až anekdotickým "náhodám", které podrývají autoritu televize v očích diváků a zcela znehodnocují snahy tvůrčích kolektivů tématických redakcí.

Mluvili jsme už o tom, že je třeba měnit předmět vnímání, aby se aktivizovala pozornost diváků. Ale oživení pozornosti a vzbuzení zájmu nedosahujeme pouze tím, že změním obsah, nýbrž - a častěji - tím, že změním žánr. Z toho vyplývá, že bychom se měli vyhýbat střídání žánrově podobných nebo dokonce totožných pořadů, tedy neuvádět přednášku po přednášce, interview po besedě atd.

Přesvědčili jsme se tedy, že důležitým principem ve skladbě programu je i princip různorodosti žánrů.

Různorodosti v obsahové i žánrové skladbě programu, která vede k aktivizaci vnímání, můžeme dosáhnout dvojím způsobem: buď sestavujeme program podle podobnosti /obsahové/ nebo s využitím kontrastu /obsahu i žánru/. Oba tyto způsoby skladby programu pomáhají zesilovat, rozvíjet a prohlubovat ideové působení jednotlivých složek programu a mohou mít silnou kontrapropagandistickou působivost /zvláště skladba s využitím kontrastu/.

Žánrová rozmanitost neznámá jen vyřešení různých propagandistických, poznávacích a jiných úkolů televize. Znamená také rozmanité myslitelské a emocionální zatížení divákovy vnímavosti. Všestranná kvalitativní specifická žánru se projevuje jak během sledování pořadu, tak i v souhrnu s předcházející a následující složkou programu, v programovém kontextu.

V prvním desetiletí našeho století vznikla nová metoda časově prostorového zobrazení skutečnosti - montáž. Stala se nejdůležitějším, vlastně

rozhodujícím výrazovým prvkem, stylistikou v nejširším smyslu toho slova v kinetických uměních /zvláště ve filmu a televizi, ale i v rozhlasu/.

Montáž je však zároveň prostředek, kterým lze aktivně ovlivňovat divákovu vnímání. Obrazovka, jak jsme už poznamenali, vnučuje divákovi sled vnímání a hotové obrazové asociace, t.j. určuje předem emocionální a logický způsob vnímání. Máme tu přirozeně na mysli zcela obecnou charakteristiku tohoto procesu. Při hlubší analýze musíme samozřejmě brát v úvahu i subjektivní stránku vnímání, spočívající v tom, že týž předmět působí při vnímání na různé lidi, lišící se zkušenostmi, vědomostmi, zájmy, věkem atd., různě. Vracíme se tu k otázce, o které jsme už hovořili, proto, že montáž je metoda, která může být východiskem pro stanovení nejdůležitějších principů časově prostorové, rytmické skladby televizního materiálu, přičemž tato skladba přímo určuje způsob divákovu vnímání. Vzpomeneme si, co napsal o montáži Ejzenštejn ve své známé práci "Dickens, Griffith a my": "Montáž je přerůstání konfliktu /t.j. protikladu/ vloženého do záběru, nejdříve v konflikt dvou vedle sebe stojících úseků... Potom - rozbíhání konfliktu do celého systému plánů, jejichž prostřednictvím opět sbíráme dohromady rozloženou událost, ale už ve vlastním aspektu. Ve svém vlastním stanovisku k zobrazenému jevu... /Podtrženo R.B./ To je pro nás velice závažná myšlenka! Podobá se matematickému vzorci, do kterého můžeme místo určitých hodnot dosadit druhé, a dostaneme všeobecně platný výsledek, mající své oprávnění i v televizi. Musíme jen bez jakýchkoli výhrad uznat, že program, /nebo jeho ucelená, tématicky uzavřená součást - blok/ je forma, pro kterou je charakteristická vnitřní dialektická jednota /nebo protiklad/. Pak "konfliktem

54A

vloženým do záběru" rozumíme konkrétní materiál v určitém žánrovém uspořádání; "konfliktem dvou vedle sebe stojících úseků" rozumíme vzájemné působení dvou bezprostředně po sobě jdoucích složek programu; "rozbihání konfliktu do celého systému" je nezbytné, předem stanovené vzájemné působení všech složek programu /bloku/. Počtem hledaný výsledek, konečný logický efekt vnímání programu /bloku/ tvoří "naš aspekt, naše vlastní stanovisko k zobrazenému jevu". Zkrátka a dobře to, co chtěl říci divákům svým programem celý tvůrčí kolektiv, jakýs "hlavní úkol", který vzniká analytickým vnímáním, po němž nezbytně následuje syntéza jednotlivých částí. Jestliže střetnutí nebo srovnání dvou sousedních materiálů je jednoduchým příkladem syntézy /buď s využitím příbuznosti: po medailonku režiséra uvedeme jeho nejlepší film, nebo s využitím kontrastu: po pomlouvačné "reportáži" amerického původu o tom, že Leninova třída je ulicí aristokracie, uvedeme přímou reportáž z domu v této ulici, interview s jeho dělnickými obyvateli/, pak složitá dialektická syntéza je "hlavním úkolem" celého programu /bloku/, vyjadřuje jeho celkový ideový záměr a vytváří v divákově vědomí "mozaiku", dejme tomu široký a bohatý obraz života naší planety se všemi jeho důležitými, základními a nezbytnými projevy.

Ale program je nepřetržitá podívaná, která se odehrává v čase. Divák se podobá krasobruslaři nebo gymnastovi, kterého hudba neustále žene kupředu a vnucuje mu svůj rytmus. Skladba programu je právě onou hudbou, která udává rytmus, rytmus vnímání. Není možné se zastavit, promyslet, co jsme viděli, vrátit se k tomu, co nám ušlo nebo co jsme nepochopili.

Skladba je tvrdá, nesmířitelná a panovačná. Jediné "právo" televizního diváka případně vyjádřil Julian Tuwim: "Rozhlas a televize; to je znamení"

vynález: jediný pohyb ruky a všechno zmizí! Beze stopy zmizí práce scénáristy, režiséra, kameramanů, výtvarníků. Ale další otočení knoflíku na přijímači dá divákovi totéž, vrátí ho tam, odkud právě odešel. Dá mu totéž, nic jiného. Jen několik epizod možná nenávratně zatím uplynulo a v divákově vjemu vznikla mezera.

Redakčním tajemníkům, kteří zodpovídají za plánování, skladbu a vnější vzhled novinového čísla, říkáme někdy "dirigenti novinových sloupců". Jestliže však v novinách je to titul zcela obrazný, v televizi je konkrétní a absolutně přesný. Redaktor programu musí být jeho dirigentem, tvůrcem jeho harmonické jednoty, musí vědomě a se znalostí věci využívat tematické, žánrové a rytmické polyfonie k tomu, aby organizoval a řídil divákově vnímání.

R y t m i e k á skladba programu tedy předpokládá využití výrazových prostředků /film, živé vysílání atd./, vnitřního tempa /dynamičnost filmové montáže nebo relativní statickosti "hovorových" forem/, konkrétních složek, které se neustále střídají a rozvíjejí za tím účelem, aby vznikl určitý pevný, proporcionálně vyvážený rytmus programu /nebo bloku/ vcelku. Poruší-li se zákony rytmické skladby, nebije to ovšem tak do očí, jako nedbání se pravidel skladby obsahové nebo žánrové. "Pravda" na příklad správně kritizovala obsahovou nevyváženost programu /"...při různých příležitostech uvedli třikrát za sebou operu "Rusalka" nebo úryvky z ní..."/. Ale ani v jednom kritickém rozboru televizních programů se nemluvílo o nevyváženosti žánrové nebo rytmické. Dva filmy po sobě a pak ještě filmové zpravodajství - to už je chyba. Nebo "proud informací", řinoucí se z obrazovky na diváka, nepřetržitý, dynamický, s prudkým střídáním detailních záběrů, takový proud prostě nemůže lidské ústrojí pro logické a emocionální vnímání v plné míře pojmut. Zřejmě by bylo možno experimentálně zjistit

více či méně přesný kvantitativní ukazatel ztrát. Ale i bez toho lze předpokládat, že procento ztrát je v takovém případě značné. To znamená, "proud" musí být na chvíli zadržán, přerušen změnou rytmu. Filmové záběry musí být proloženy rytmicky klidnou, pomalejší vložkou, na příklad besedou ze studia.

Nacházíme však i obrácený obrázek: přenos ze schůze /slovo/ vystřídá interview ze studia /zase slovo/ a pak přednáška spisovatele /opět slovo/. To vše může být zcela na místě z hlediska obsahu, může to být tématicky spjata. Ale z hlediska rytmu je to zase chyba. Obrazovka vůbec těžce snáší zpomalené tempo a nudnou statičnost. Jestliže je rytmus po sobě jdoucích složek /schůze, interview, přednáška /jednotvárný, je tím nenapravitelně poškozen materiál, který byl třeba tématicky jednotný, cenný a obsahově závažný.

Základním principem tedy musí být změna tempa po sobě jdoucích složek programu /nebo bloků/, které lze dosáhnout především různorodostí výrazových prostředků a vnitřní montážní dynamičností jednotlivých komponent, tak, aby vznikla optimální rytmická charakteristika, a tím i koncentrace divákovy vnímání. /x/

x/ Psychefyziologický průzkum Akademie televizní vědy a umění USA stanovil tyto časové limity pro základní složky programu: hovorové formy /beseda, komentář, interview/ - 2 až 15 minut; zpravodajský a dokumentární film /i s tematikou populárně vědeckou/ až 20 min. publicistický a populárně vědecký blok - až 40 minut; hra - až 90 min.; estráda, show - 60 až 120 min.

přítom je však třeba mít na paměti, že subjektivní rytmus vnímání se podstatně liší od objektivní délky jednotlivých složek programu /po případě šotů tvořících blok nebo magazin/. Tady nelze počítat ani tolik s absolutní, nýbrž spíše s relativní /subjektivní, psychologicky danou/ délkou jednotlivých složek programu nebo bloku. Neboť jedna minuta prudce se rozvíjejícího děje /především ve filmu/ se zdaleka nerovná /subjektivně, v divákově představě/ minutové přednášce. Lidé zodpovědní za skladbu programu musí mít tady takový smysl pro rytmus, jaký má zkušený filmový střiháč, který nepracuje pouze se skutečnou délkou záběrů, ale bere v úvahu všechny jejich vlastnosti vcelku, tedy obsah, rozměr, množství, detailů, emocionální působení atd.

Jako příklad uveďme jednu hodinu - začátek večerního programu pro dospělé - ve vysílání berlínského studia, 1. prosince 1964.

18,40 - televizní reklama /střídají se fotografie, kresby, kreslený film, šoty/

18,50 - "Sandmännchen" /kreslený film na dobrou noc/

19,00 - "Myšlenka, zkušenost - a co dál?" /reportáž/

19,25 - předpověď počasí /pohyblivé diagramy, mapy, komentátor v obraze/

19,30 - "Aktuální kamera" /především dokumentární filmové šoty/

19,50 - "Ve středu pozornosti" /politický komentář k nejdůležitější události dne - 10 min./

Program zahajuje v prudkém tempu: 6 pořadů za něco přes hodinu. Toto tempo, určující pevný rytmus první třetiny programu, je zákonité a logicky vyplývá z obsahu materiálu, v převážné míře zpravodajského, publicistického s důrazem na aktualitu. Nápadná je žánrová rozmanitost /šot, reportáž, pohádka, komentář, ilustrovaná beseda atd./ i množství výrazových prostředků obrazového charakteru. Všimněme si i toho, že po této zpravodajsko-publicistické expozici, probíhající v rychlém tempu, následují formy sice rozsahem "rozměrnější", ale obsahem zcela jiné: 20,00 - seriál detektivních filmů, 21,05 - magazín pro ženy atd.

Pro srovnání uvedeme, že v přibližně téže době /18,00 - 19,00/ vysílala Ústřední televize SSSR jen dva pořady /"Afrika hledí do budoucnosti" a reportáž z university ve Vilniusu/, polská televize pak tři pořady /18,50 - 20,00/.

Je jasné, že rytmická skladba, i když znamená důležitý způsob organizace televizního materiálu, nemá přece jen prvořadý význam při sestavování programu. Je podřízena především obsahu, tématickému zaměření, ideovému náboji programového dne, a je tedy spíše jakýmsi ztvárněním než samostatným způsobem organizace materiálu. Konkrétní forma rytmické skladby programu je v jednotlivých případech přímo podmíněna žánrovou charakteristikou "plánovacích jednotek" i výrazovými prostředky, kterých se přitom používá. Přesto však, jak jsme mohli sledovat na příkladech, nedbáme-li tempa a rytmu při sestavování programu, značně tím ochuzujeme jeho celkové vyznění.

Charakteristické rysy skladby několika souběžných televizních programů

Všechny hromadné sdělovací prostředky měly a mají jeden hlavní úkol: zdokonalovat formy a způsoby styku s čtenářem, divákem, posluchačem, shromažďovat co největší

obec konzumentů a uspokojovat co nejlépe jejich různé požadavky. V tom se konkrétně projevuje účinnost kteréhokoli orgánu pracujícího s informací a publicistikou.

Noviny a časopisy zvyšují náklady, zvětšují počet stránek, zpestřují rubriky, zdokonalují skladbu obsahu. Ve snaze dohnat "elektronovou žurnalistiku", rozhlas a televizi, vydávají občas ještě i zvláštní vydání. Také kinematografie hledá nové formy styku s divákem a zdokonaluje filmovou distribuci.

Televize, která se nemusí honit za událostmi /vždyť pro její přímé formy je typické, že se právě probíhající událost okamžitě přenáší divákům/, zdokonaluje se dvěma směry: především zvětšuje rozsah vysílání a za druhé zvyšuje počet programů. Ještě nedávno, do roku 1956, vysílala moskevská televize maximálně 3 až 4 hodiny denně, a byla tudíž adresována všeobecné, nediferencované divácké obci a počítala s nepřetržitým sledováním. Dnes, po deseti letech, vysílá první program Ústřední televize sedm až osm hodin denně. Podstatně se však změnil nejen rozsah, nýbrž i adresa vysílání. Hlavní zásadou se stala diferenciací jednotlivých složek vysílání. Liší se buď podle profese /pro zemědělce, ženy v domácnosti, chemiky, zlepšovatele v průmyslu/, nebo podle zájmu /pro milovníky sportu, čtenáře, zahradníky, filatelisty apod./.

Tisk odpovídá na rostoucí požadavky čtenářů nejen zvyšováním rozsahu /nákladu nebo počtu stránek/, nýbrž i růstem titulů. Časopisy "Literaturnaja Rossijska", "Iskatěl", "Rovesnik", "Něva" a jiné, které se během posledních let objevily, počítají s určitým okruhem vlastních čtenářů. V televizi je to složitější, neboť v určitou chvíli vidí každý divák na obrazovce totéž, nemůže si vybírat. Může pouze čekat, až se na obrazovce objeví "jeho pořad". Tak vznikla nezbytná potřeba dávat

divákům souběžně a současně různé materiály. A z této potřeby se vyvinulo vysílání několika souběžných televizních programů /víceprogramové vysílání/. /x/

Současné vysílání, byť i jen na dvou programech, vyvolalo v život mnoho tvůrčích problémů. Ústřední televize vycházela na počátku ze správného předpokladu, že je nutno stanovit zaměření obou programů a rozdělit jejich "sféry vlivu". /xx/ Postupně však tento rozdíl mezi souběžně vysílajícími kanály zanikal, programy ztrácely svůj profil. Nakonec zůstalo snad jediným kritériem velice pochybné kritérium kvality: pořady, které byly určeny pro druhý /moskevský/ program a měly úspěch u diváků, stěhovaly se často do prvního programu /jako příklad uveďme stěhovavý programový blok "Moskva a Moskvané"/, a tím zbavovaly vlastní tváře druhý program a jen potvrzovaly samovolně vzniklou a programovou praxi neustále dokazovanou pověst, že jde o program "druhořadý".

Jestliže chybí teoreticky zdůvodněný a prakticky vyzkoušený názor, který by určoval rozumné využití víceprogramového vysílání, pak se divák nejen neobohacuje, nýbrž dezorientuje. Projevuje se to negativně nejen ve výchově diváků /ve výchově k disciplinovanému sledování programu podle zájmu diváka/, nýbrž i v samotné tvorbě programu, přičemž se snižuje účinnost

x/ V Moskvě zahájil druhý televizní program v únoru 1956.

xx/ Toto rozdělení bylo předurčeno i technicky: první program, spojený retranslatory s několika desítkami studií, tvořil předobraz všesvazové televize, druhý program, mající akční rádius 60 km kolem Moskvy, byl předurčen jako místní, moskevský.

televizní propagandy. Často se stává, že se důležitý publicistický pořad vysílá ve stejnou dobu jako detektivka na druhém programu, nebo třeba sportovní reportáž se časově shoduje s premiérou televizního filmu. V tomto případě a v celé řadě podobných, kterých je mnoho, nepotřebujeme ani sociologický rozbor, abychom vyslovili oprávněný předpoklad, že divák hromadně "odejde" z premiéry nebo politického programu a přepojí na druhý kanál. Propaganda se stane formální, její koeficient účinnosti prudce klesne.

Zavádění několika souběžných programů tvoří dnes jednu z nejdůležitějších tendencí televize na celém světě. Po USA započal na prahu šedesátých let hromadný přechod k vysílání na několika kanálech i v Evropě. Anglie, Itálie, Francie, NSR už mají víceprogramové vysílání. Dvoukanálové vysílání chystá NDR, Polsko, Československo. Je zřejmé, že kvantitativní růst denního vysílání přechází všude v novou kvalitativní situaci, kdy jediný program, třeba dosahující 10-15 hodin /x/, třeba dokonale roztríděný v rubrikách a blocích pro různé kategorie diváků, nemůže diváckou obec uspokojit, nemůže sloužit jako pružný a účinný nástroj informace, výchovy, vzdělání a organizace volného času, což všechno má televize plnit.

Rok 1967, rok padesátého výročí Říjnové revoluce a socialistického státu, bude významným datem ve vývoji sovětské televize, která vstoupí do kvalitativně nového stadia. K tomuto datu má být uveden do provozu nový technický komplex Ústřední televize SSSR.

x/ Televize NDR vysílá na příklad 10 hodin ve všední dny a 14-15 hodin v sobotu a v neděli.

V letech 1964 - 1965 rovnal se objem ročního vysílání ÚT 5000 hodin. Velké televizní středisko v Ostankinu umežní zvýšit roční vysílání téměř čtyřnásobně /asi 50 vysílacích hodin denně/. Ale nejdůležitějším problémem tu není technická stránka, ani otázky tvůrčího hledání konkrétních forem ve vysílání, nýbrž právě zaměření paralelního a současného vysílání na několika kanálech, profil jednotlivých programů.

Televize se **š e s t i p r o g r a m y**, plánovaná na léta 1967 - 68, se stane samostatným problémem v oblasti propagandy, estetiky i výroby.

V tomto ohledu neexistuje v dějinách televize ve světě žádný předchůdce. /x/ A zkušenosti téměř živelné desetileté koexistence dvou programů nám znovu velmi názorně ukazují, s jakými potížemi se můžeme při řešení této otázky setkat a jak málo bylo uděláno pro to, abychom měli po ruce alespoň nějaké seriózní experimentální předpoklady. Je nesporné, že definitivně rozhodne o těchto otázkách praxe. Přesto však je nezbytné mít nějaké logicky zdůvodněné stanovisko, teoretickou platformu, na níž se bude všesvazové víceprogramové vysílání budovat.

Otázek je mnoho: spojení ústředních programů s místními /jednak uvnitř všesvazového vysílání samotného, jednak ve víceprogramovém vysílání jako celku/

x/ Živelná konkurence komerčních televizních společností v USA nám nemůže poskytnout žádné užitečné analogy, protože cíle, úkoly a charakter vztahů uvnitř trojúhelníku reklama-televize-divák vyrůstají vysloveně z kapitalistické půdy a nemohou nám sloužit za příklad.

dále "zpětná vazba", t.j. místo a rozsah účasti ústředního vysílání v republikovém, krajském atd. a konečně vztah k intervizi, t.j. cílevědomé a plánované vysílání pro zahraničí, o němž už v r. 1925 "Pravda" napsala: "Budeme se usilovně připravovat na to, abychom umožnili proletářům všech zemí vidět a slyšet celý svět, vidět, slyšet a rozumět si navzájem." To znamená, že tu máme na mysli kvalitativně novou organizaci vysílání pro zahraničí, přechod od vysílání zajímavosti a pořadů náhodného charakteru k **s y s t e m a t i c k é** politické a estetické propagandě.

Ale základním, nejpodstatnějším a **p r v o - ř a d ý m** problémem víceprogramové televize zůstává **č a s o v á s o u b ě ž n o s t** vysílání, a tedy otázka individuálního charakteru, profilu jednotlivých programů. Není obtížné pochopit, že právě tento problém je spjat se všemi ostatními, asi tak, jako souvisí příčina se všemi následky, které z ní vyplývají.

Při vysílání jednoho programu řídí se působení na diváka, organizace jeho času, věnovaného sledování televize, vedle tématického zaměření i žánrovou a rytmickou skladbou /t.j. uspořádáním materiálu uvnitř programu/. Při sestavování víceprogramového vysílání, tedy při skladbě několika **s o u b ě ž n ý c h** programů, vychází uspořádání současného vysílání především z obsahu. Existuje tu ovšem několik možností. A žádné definitivní rady, které by si dělaly nárok na všeobecnou platnost, tu nejsou na místě. Ale o jednom univerzálním principu, který ovšem nesmí zbavit programové plánování propagandistické pružnosti, aktivity a tvůrčí vynalézavosti, se zmínit musíme. Je to princip tématické diferenciací pořadů, které se ve stejnou dobu vysílají na různých kanálech, zásada, že se vzájemně vylučují /t.j. že mají víceméně přesně ohraničený okruh diváků/.

Toto pravidlo se samozřejmě týká jednotlivosti, nikoli obsahu vysílání jednotlivých programů vcelku, jejich celkového zaměření, jejich profilu.

Kdybychom však tuto všeobecnou zásadu nekonkretizovali, nepřispěli bychom téměř ničím praxi, protože požadavek, aby se souběžně vysílané složky programů vzájemně vylučovaly, může být v praxi řešen velice různě. Jestliže vysíláme na příklad na jednom programu filmovou veselohru, na druhém diskusi účastníků semináře pro zlepšovatele, na třetím přednášku o polymerech, můžeme s jistotou předpokládat, že z druhého a třetího programu "odejdou" i jejich stálí věrní diváci - pracovníci ve výrobě a chemici. "Odejdou", aby se dívali na filmovou veselohru.

Mají-li se programy tématicky vzájemně vylučovat, musí se tak dít na společném základě: všechny programy musí být v daný moment diferencovány podle zájmu diváků. Nebude zpravidla možné, aby se pořad jednoho programu obracel k celé divácké obci /hraný film, hra, estrádní pořad atd./ a ostatní k diferencovaným skupinám /k zahradníkům, chemikům, ženám v domácnosti a pod./ Hlavní, zpravidla umělecký pořad dne /x/ se může časově shodovat s podobnými, žánrově a dokonce i tématicky blízkými /tedy také zpravidla uměleckými/ pořady na ostatních kanálech. Tedy na příklad: na prvním programu - televizní hra, na druhém - repríza filmu, na třetím - přenos opery, na čtvrtém - symfonický koncert s výkladem.

x/ Připomeneme si, že blok uměleckého a zábavného vysílání nemá v rámci jednoho programu překročit 120 - 150 minut. Ve všední den by měla být délka zábavného vysílání maximálně 120 minut, v neděli a zvláště v sobotu večer by mohla stoupnout na 150, ve výjimečných případech 180 minut.

Pouze při takovém uspořádání víceprogramového vysílání lze hovořit o tom, že si divák může skutečně vybrat pořad, který ho zajímá. Jednou z prvních, základních zásad skladby víceprogramové televize je tedy požadavek, aby pořady, které počítají s hromadným sledováním divácké obce, byly tématicky podobné a umělecky pokud možno rovnocenné.

Jinými slovy řečeno, pořady, vysílané ve stejnou dobu na různých kanálech a adresované veškeré /nebo přinejmenším přesně nediferencované/ divácké obci se sestavují podle principu podobnosti /žánrové, tématické atd./. Naproti tomu pořady, adresované přesně ohraničené kategorii diváků /podle profese, zájmů nebo věku/, sestavují se podle principu rozdílnosti /na př.: první - pro zemědělce, druhý - reportáž z fyzikální laboratoře, třetí - utkání ve vodním pólu, čtvrtý - kuchařské předpisy atd./ Je jasné, že nikdy nelze dosáhnout naprosté vzájemné vylučnosti programů vícekanálového vysílání, stejně jako nenajdeme úplnou výlučnost v zájmech a zálibách lidí. Je tedy nesporné, že se programy budou do určité míry překrývat. Ale přednostní zájem a hlavní záliba existuje u každého člověka. A široký výběr, který může vícekanálové vysílání poskytnout, měl by být bezesporu zaměřen tak, aby uspokojil požadavky každého diváka. Je však důležité, aby skladba několika programů probíhala promyšleně, cílevědomě a tvůrčím způsobem.

Uvedené příklady ovšem nevyčerpávají celou oblast otázek, které klade skladba vícekanálového vysílání na příslušné pracovníky televize. Všimli jsme si dokonce jen jediného, zajisté nejdůležitějšího, ale přece jen vnitřního a dílčího problému - charakteru programových složek vysílaných na několika kanálech zároveň. Je zcela jasné, že řešením tohoto problému

ještě zdaleka neurčíme profil, t.j. základní zaměření, směr a konkrétní náplň jednotlivých programů. V tomto ohledu může být také mnoho variant a různých způsobů řešení.

Je zřejmé, že programová politika nemůže vycházet ze zájmů jednotlivého geografického celku /města a okolí, kraje, skupiny krajů, republiky/, jak tomu bylo donedávna a jak to ještě na mnohých místech rozsáhlého území našeho státu přetrvává. Jak se postupně slévají "televizní ostrůvky" v jednotnou televizní síť, mění se podstatně nejen kvantitativní charakteristika, nýbrž i kvalita televizního vysílání. Tak na příklad téměř živelně /z hlediska programu, nikoli techniky/ vzniklý "kosmický most" Moskva-Vladivostok okamžitě postavil nové programové úkoly jak před Ústřední televizí, tak před studiem Dálný Východ. /x/ Ale tato skutečnost si vyžádala přece jen pouze místní, lokální přestavbu programu. Jakmile však bude uvedena do provozu stálá retranslační síť na celém území státu, musí ihned následovat kvalitativní přestavba programu především Ústřední televize /která se stane všesvazovou/ a pak i místních /republikových, krajských a městských/ televizních organizací, které se octnou "pod záštitou" velkého televizního střediska v Ostankinu, jehož signál budou pravidelně přijímat.

x/ Velký časový rozdíl /8 hodin/, specifické složení divácké obce a jiné příčiny vyvolaly v život nové, specializované pořady.

Opakují, že může existovat mnoho variant programové skladby, která by odpovídala situaci naší televize v r. 1967. Vybereme však jeden z nich, přičemž si vezmeme za základ výše uvedené úvahy a aplikujeme je na vysílání na šesti programech. Podle toho by struktura programu /především z hlediska tématického/ v televizi SSSR mohla vypadat takto:

První, základní, všesvazový program s bohatě rozmanitou tematikou /typu politického a literárně uměleckého časopisu/. Důležité programové složky, tvořící jeho profil, se obracejí k nejširší divácké obci. Patří sem: všestranné domácí i zahraniční zpravodajství; publicistika s nejrůznější tematikou; veškeré bohatství žánrů a forem umělecké a zábavné tvorby dostupné televizi na dnešním stupni vývoje. Diferenciace programu se řídí zájmem převládající skupiny diváků v určité denní dobu.

Všesvazový program připravuje převážně Ústřední televize v Moskvě /spolu s přenosy Intervize a ve výjimečných případech se vstupem místních studií SSSR/.

Druhý, místní program /analogický s místním tiskem nebo rozhlasem/. Jeho problematika je výhradně vnitřní /život republiky, kraje, města; v Moskvě - program městské redakce/. Formy propagandy: především zpravodajství a publicistika. Rozsah vysílání je omezen na 60 až 180 minut /městský program je asi hodinový, republikánský dvou až tříhodinový/.

Třetí - program spočívající na přenosech. Byl by zřejmě také všesvazový, ale nebyl by to mechanický součet místních programů, jejich živelné, elektrické shrnutí. Byl by to speciálně plánovaný program, který by měl systematicky zachycovat široký obraz hospodářského a politického života země s neopakovatelnými znaky mnohanárodního vlivu v otázkách denního života, kultury, umění atd.

čtvrtý, reportážní program. Jeho specifickým znakem by bylo výhradní využití "živé" televize, při němž by se milióny diváků účastnily aktuálních událostí naší doby. Hlavním úkolem by bylo provázet prostřednictvím kamery diváka po celé zemi a umožnit mu účast při událostech, jejichž vznik, vývoj i výsledek je možno sledovat "okem" kamery a "uchem" mikrofonu současně s divákem. Vedoucí tvůrčí metodou by bylo pozorování skutečných procesů. Hlavní žánry - reportáž, interview. Přes zdánlivou volnost při traktování skutečnosti, přes jasně aktuální charakter vysílání bude nezbytné, aby se i tento program opíral o plánovaný charakter témat, o vědomý výběr materiálů. I tento program musí mít přesné zaměření a určení.

Technickou základnou tohoto programu by byl systém stálých i dočasných přenosových míst ve spolupráci s přenosovými vozy, které by měly možnost pohybu jak v oblasti zeměpisného ohraničení televizního střediska, tak i na území celé retranslační sítě.

Pátý, vzdělávací /nebo, jak se v některých zemích nazývá, kulturně výchovný/ program. Vcelku počítá s celou diváckou obcí, je diferencován podle zálib /věda, technika, umění, cestování, sběratelství/. Ze dvou obvyklých forem zpracování materiálu - přísně dokumentární, akademické /většinou ilustrované přednášky/, anebo hrané /dramatizované zpravodajství, spolupráce herců/ - je lepší ta druhá. Má-li se totiž program obracet k celé divácké obci, je třeba hledat zajímavou formu, do které bude zahalen sebevážnější vědecký materiál, která bude přitažlivá, bude aktivizovat a usnadňovat vnímání.

Obecným cílem tohoto programu by bylo rozšíření diváckého obzoru, prohloubení jeho vědomostí o světě. V konkrétním výsledku by šlo nejen o prohloubení vzdělanosti, nýbrž i o rozšíření aplikovaných znalostí

ekonomu, učitele, inženýra, lékaře, agrotechnika atd.

Program by samozřejmě těsně souvisel s ostatními. Tak na příklad přednáška o renesančním malířství by zároveň doporučila sledovat reportáž z Louvru nebo z Ermítáže /na čtvrtém programu/; dramatizované vyprávění o Beethovenovi by bylo doplněno radou poslechnout si "Egmonta" z Leningradu /na třetím programu/; beseda o perspektivách organické chemie by upozornila, že v tu a v tu hodinu je možné přepojit na první program, kde se bude vysílat magazín "Eureka" z Polska atd.

Šestý, učební program. Má vysloveně praktický charakter. Slouží především jako názorná pomůcka studujícím; za druhé jim umožňuje styk s významnými pedagogy a vědci; za třetí doplňuje školní přednášky novými poznatky o předmětu. Je zaměřen do škol, vysokých škol, internátů a kolejí, je pevně spojen s učebními osnovami a vytváří se ve spolupráci se zástupci ministerstva školství, Akademie pedagogických věd, vysokých škol. Televize tu pouze dává k dispozici svou rozsáhlou tribunu a pečuje o to, aby materiál byl zpracován co nejlépe z hlediska specifických možností televize. /x/

x/ Technicky lze realizovat tento program i tak, že se vysílá na uzavřené síti a nepřichází do celostátní sítě určené všem divákům. Tím se celostátní síť uvolňuje pro jiné účely a kromě toho se program neobrací k abstraktnímu nespočítatelnému okruhu diváků /jako tomu je od r.1965 u třetího programu Ústřední televize/, nýbrž ke konkrétnímu okruhu studujících. Tak je organizována školská televize v Polsku, učební televize BBC, některé učební programy v USA.

Víceprogramové vysílání se vedle nejrůznějších z ostatních problémů určitě setká i s jedním velice důležitým s přípravou širokého, bohatě rozvrstveného programu pro vesnické obyvatele naší země. /Je možné, že k tomu použije samostatného kanálu/. Tento program musí zahrnovat jak pořady praktického rázu /pro chovatele dobytka, mechanizátory, pracovníky v rostlinné výrobě atd./, tak pořady kulturně osvětové, zábavné a jiné. Zdá se, že by to měl být program, který by kromě toho obsahoval všechny základní tematické celky, bral by v úvahu i věkové rozdíly, ale obracel by se na přesnou adresu, měl by jasné propagandistické zaměření a našel by účinné cesty k vytvoření pevného dvoustranného kontaktu s diváky.

Uvedené schéma víceprogramové televize vypadá docela přijatelně /jsou v něm podle našeho názoru brány v úvahu nejen požadavky diváků, ale jsou v něm dosti dobře zachyceny i specifické výrazové možnosti televize a zdůrazněny její základní společenské funkce/, opakujeme však znovu, že pro určení náplně jednotlivých programů můžeme nalézt mnoho jiných variant. /x/ Je jenom důležité chápat a dodržovat přitom základní principy, o nichž jsme se zmínili výše. Jakýkoli kompromis by vedl k tomu, že by program pozbyl svého profilu, stal by se beztvarym, ztratil by tu část diváků, která k němu měla svými zájmy blízko, dezorientoval by ostatní diváky a

x/ Během několika let se může na příklad ukázat nezbytným samostatný program pro mládež, protože se podstatně změní demografická charakteristika obyvatelstva SSSR - přes 50% bude tvořit mládež.

porušil by plynulý rytmus televizní výroby. Mohla by pak vzniknout situace, vzdáleně připomínající praxi vícekanálové televize v USA. /x/

Víceprogramové televizní vysílání je zatím ještě nevyřešená rovnice o mnoha neznámých. Ale budoucnost televize spočívá právě v něm, protože víceprogramové vysílání se širokým dosahem je přirozenou formou existence tohoto posledního prostředku hromadného šíření a vyjadřování myšlenek, který zatím lidský génius vytvořil.

x x x

x/ To znamená živelná konkurence, snaha přetáhnout jakýmkoliv prostředky diváka od sousedního kanálu. Následek je jasný: úpadek vkusu, laciné podbízení divákům.

R.A. Boreckij :
PLÁNOVÁNÍ A SKLADBA TELEVIZNÍHO PROGRAMU

Přílohu I. publikace OSNOVY TĚLEVIZIONNOJ ŽURNALISTIKI
autorů A.Ja. Jurovského a R.A. Boreckého vyd. v Moskvě
/Izdatelstvo Moskovskogo universitěta/ 1966

z ruštiny přeložila Růžeha Seydlerová

Jako 28. svazek EDICE ČS. TELEVIZE vydal pro vnitřní
potřebu Studijní odbor Čs. televize za redakce Dr.V.Pa-
lavové v listopadu 1967.

Rozmnoženo v rozmnožovacím oddělení Čs. filmu

2626/67-mat